

Hadimilliomosok arcképcsarnoka

XIV. A bakancsszállító: Wolfner Gyula és társa

Magyarország, — úgy, mint az egész világ — évtizedek óta sok pénzt költ a hadseregre. Mint utólag kiderült, ezek a milliók nem vágódtak a sárba, ezek tették harcképessé hadseregünket, nekik köszönhetjük mai kedvező harctéri helyzetünket. De nemcsak ez, más gyümölcse is van a hadseregre költött millioknak, igaz, hogy ezt a gyümölcsöt nem az ország, nem is a társadalom, hanem csak szerencsés egyesek: a hadseregszállítók élvezik. A hadseregszállítók, a militarizmusért és háborúért „önzetlenül” rajongó nagytőkések, akik a hadseregfejlesztésnek kétségkívül nemcsak nagy ügyét már évtizedek előtt „hazafiúi” lelkesedéssel karolták föl.

A hadseregfejlesztés évtizedes munkáján megmilliomosodott kapitalisták világszerte legismeretesebb magyar típusai a *börgyártó ujpesti Wolfnerek*. Híres pénzcsalád, valóságos plutokrata dinasztia. Régi hadseregszállítók, már a békeben is ők szerelték föl katonai bőraruval a magyar királyi honvédséget, a balkán államok hadseregeit. Már ezzel is milliókat kerestek, de a békeidők milliós haszna csak szerény — ha nem is pompásan illatozó — ibolyacsokor a háborus dúsz aratás gazdag kalásza mellett!... Sok száz milliót kötöttek duzzadó arany kalászába az ujpesti Wolfnerek és a hadinyereségek előbb-utóbb elmaradhatatlan revízióját végrehajtó közegeknek nagy feladata lesz: a hadivagyonok felhalmozásának — ágyúörgés, vérfolyam között lezajlott gyilkos — versenyében hányadik díjat ítéljék nekik?

Nem akarok elébe vágni a bizonyára elkövetkező nyilvános ítélethirdetésnek; — talán e pillanatban nem is tudok. Csak Páriszt állította ilyen megoldhatatlan, súlyos talány elé három szép istennője: kinek adjam az Eris-almát, amely ezuttal nem a női szépség dicsérete, hanem a legnagyobb háborus kereső megbélyegzése lesz; ugyan ki mondhatná meg pontosan: ki keresett többet a háborun: a csepeli acélváros tulajdonosa, vagy Ujpest ura!?

Ujpest ura: Wolfner Tivadar. Volt szabadelvű párti képviselő, méltóságos ur, a Wolfner Gyula és Társa cég társtulajdonosa, helyesebben spiritus rektora. Fivére, a cégben megnevezett Wolfner Gyula magával tehetetlen, járnai nem tudó beteg, kis kerekese széken tologatják ide-oda, az ujpesti gyárban egyedül Tivadar intézkedik. A nagyhatalmu Tivadar Tisza jóbarátja, régi politikai hive, erőszakos természetében csodálatos hűségű másolata. Ami Tisza az országos politikában, egy hajszállal sem jobb Wolfner Tivadar az ipari politikában: elmaradott, régi szokásokhoz ragaszkodó, konzervatív; a munkásságot sohasem tekinti egyenlő félnek, mellyel komolyan tárgyalni kellene. Ma — a háboru negyvenötödik hónapjában — amikor az egész ország komoly közvéleménye hangos attól a kívánságtól, hogy meg kell becsülni a munkás kezét, a Wolfner-gyár egészen különös álláspontra helyezkedik. Minden nagy gyári üzemben elismerik a bizalmi személyeket, tanácskoznak, egyezkednek, tárgyalnak velük, a Wolfner-gyár vezetősége gögösen kijelenti: *nem ismeri el a bizalmiférfi-rendszert* és hogy kijelentésének nagyobb súlyt adjon, tizenöt bizalmiférfit kidob a gyárból, a többi ellen súlyos rendszabályokkal él.

Mit keresett a Bakancsszállító a háborun? Mielőtt a kérdésre felelek, pár szóban ismertetem a Wolfner-gyár háboru előtti helyzetét. Békében a honvédség szállítója volt, tőle szereztek be a bakancsot, csizmát, ló-szerszám alkatrészeit, ásótokokat, tűzérési bőrfelszerelést. Akkor a gyárban, melynek három fiókosztálya volt (börgyártás, cipészet, szijgyártás), összesen 400—450 munkás dolgozott. De ezt a kis munkáscsapatot sem tudta állandóan fog-

lalkoztatni a gyár: sokszor hónapokig szünetelt a munka a háboru előtt. Ezért és a rossz gyári viszonyok miatt hét év előtt hathetes nagy sztrájkot rendeztek munkásaik, de Wolfnerék letörték a szervezetlen tömeget és újra a gyár igájába hajtották az elégedetlen munkásokat.

A háboru kitörése a gyár belső beosztásában nem hozott változtatást, csak éppen a munka szaporodott. A cipészetben, ahol a háboru előtt 130 ember dolgozott, ma 3000—3500 munkás ül a kaptafa mellett, a szijgyártók száma a békebeli százharmincról ezeröttszázra emelkedett, a börgyártásban 150 helyett 1000 munkás robotol. Békében 400—450, ma 6000—7000 munkás dolgozik a gyárban, szaporítja a Bakancsgyáros sokszázmilliós vagyonát.

A börgyártásban nyers bőrtet dolgoznak fel, a szijgyártó műhelyekben gépszijákat, katonai fegyver- és derékszijákat, ásótokokat készítenek, a cipészetben gyártják a bakancsokat. A feldolgozott bőrből készítik a katonai bőrfelszereléseket, bakancsokat, a kész árut elszállítják a katonai raktárakba és a hadügyi kincstár minden darabért pontosan, jól megfizet. Ebből a fizettségéből kerül ki a hadimillió, mely egymás mellé sorakozva pár év alatt multimillióáriussá, milliárdossá teszi a Bakancskirályt...

Hány milliója van ma a bakancs-szállító dinasztiaának, egészen pontosan én meg nem állapíthatom, de annál hűségesebb fotografiát adhatok arról, hogyan gyűjtik hadimillióikat.

A háboru elején, amikor éjjel-nappal dolgozott az ujpesti gyár, naponta tízezer pár bakancsot termelt. Akkor — 1914 augusztus 1-től 1915 május 1-ig — egy pár bakancsért a békebeli 16 korona 20 filléres árra 24% hadipótlékot fizetett a hadvezetőség, úgy hogy Wolfnerék 20 korona 29 fillért kaptak érte. Ezzel szemben egy pár bakancs nekik az itt következő számítás szerint 12 korona 70 fillérbe került.

Egy pár bakancshoz átlagban 70 deka felsőbőr, 90 deka talp és alsórész kell. Hetven deka felsőbőr ára abban az időben hat korona 50 fillérbe, 90 deka talp és alsórész 4 korona 50 fillérbe került, munkabérré egy korona 30 fillért, üzemköltségre legföljebb negyven fillért számítva, egy pár bakancs előállításí ára 12 korona 70 fillér volt és mert ők 20 korona 29 fillért kaptak érte, minden előállításí ára 12 korona 70 fillér volt a háborus keresetük. Egy napon tehát — 10.000 pányi termelés mellett — 75.000 koronát, az 1914 augusztus 1-től 1915 május elsejéig terjedő első tíz háborus hónapban pedig huszonkét millió ötszáz ezer koronát kerestek Wolfnerék.

1915 májusától már csak nappal dolgozik a gyár. Azóta csak hatezer pár bakancsot készít naponta. Ebben az időben már drágább az anyag és munkabér, 1915 május 1-től 1917 január elsejéig tehát már nem 20 koronát, hanem 34 koronát fizetett egy pár bakancsért Wolfneréknek a hadsereg. Ebben az időben egy pár bakancs felsőbőre 12 és fél korona, talpa és alsórésze 9 korona, munkabére és költsége 2 korona 10 fillér, vagyis mindent egybevetve, 23 korona 60 fillérjébe került a Bakancsgyárosnak egy pár bakancs, amiért 34 koronát kapott. Vagyis kereken tíz koronát keresett minden pár bakancson. Ez napi hatezer páros termelés mellett, tizenkilenc hónap alatt (1915 május—1917 január) harmincnégy-milliókétszáz ezer korona hasznót jelent.

1917 januártól 1918 április végéig már negyven koronát fizetett egy pár bakancsért a hadvezetőség. Ebben az időben egy pár bakancs felsőrésze 12 korona 50 fillérbe, alsórésze 12 koronába, munkadíja és üzemi költsége pedig 3 koronába került, vagyis egy pár bakancsot 27 korona 50 fillérért állítottak elő és mert 40 koronát kaptak érte, páronként kere-

ken 12 koronát kerestek a Bakkanccgyárosok. Ebben az időben naponta 4000 pár bakkanccot készítettek, tehát naponta csak a bakkanccszállításon 48.000 K-t kerestek, úgy hogy a bakkanccgyártás az 1917 januártól 1918 április végéig eltelt tizenöt hónap 21 és félmillió koronát jövedelmezett.

Ez körülbelül 80 millió. De nemcsak ennyit keresett a Bakkanccgyáros a háborus láb-beli szállításán. Még egy egészen különös külön keresete volt, amely megérdemli, hogy külön fejezetet szenteljek neki.

Ennek a fejezetnek nyugodtan a Wolfnerék privilégiuma címet adhatom. A hadsereg többi bakkanccszállítója, névszerint a Mautner-konzorcium, a temesvári Turul-gyár, a nagyváradi Hungaria, a budapesti Robur-gyár és a Budapesti Cipésszisziparosok Anyagbeszerző és Termelő-Szövetkezete 1915 májusáig 20 korona 29 fillért, 1915 májustól 1917 januárig 34 koronát, 1917 január óta pedig 40 koronát kapnak egy pár bakkanccért, éppen úgy mint Wolfnerék. Azaz, bocsanat, nem egészen úgy, mert Wolfneréknek egy egészen különös, de annál érthetlenebb privilégiuma van, mert ők ezeken az árakon felül — azon a címen, hogy ők a bakkanccokon színével kifelé dolgozzák a bőrt — minden pár bakkanccért 3 koronát kapnak, viszont szociális pótlékokra — hogy munkásaiknak jobb helyzetet biztosítsanak, mint a többi hasonló üzemek — még külön egy koronát. Tehát minden bakkanccon, a már kimutatott nyereségen felül, még négy koronát keresnek, ami napi átlagos 5000 páros termelésnél 44 hónap alatt 21 milliót tesz.

Ez a 21 millió és az előbbi fejezetben kimutatott 80 millió: összesen százmillió. Csak bakkanccszállításon ennyit kerestek Wolfnerék. Hol van még a bőr- és szijgyártás háborus haszna, mely szakértői körök becslése szerint sokszorosan túlhaladja a bakkanccokét...

A hadügyi kormány — nagyon helyesen — különös gondot fordított a munkások jó el-látására és ezért Wolfneréknek külön szociális pótlékokat adott. Lássuk csak hogyan valósította meg a Wolfner-gyár a hadvezetőségnek ezt a nemes, emberi szándékát. A legkonkrétebb adatokat terjeszthetem az olvasó elé: a ma-gyarországi szociáldemokrata párt vezetőségé-nek és a Szakszervezeti Tanácsnak együttes fölterjesztését, melyet 1914 november elején — már a háboruban — intéztek a kormányhoz a munkásvédelem tárgyában. Ez a fölterjesztés a Wolfner-gyárról szövegesen a következőket mondja:

A Wolfner-gyári tarthatatlan állapotok el-len már több ízben panaszt emeltünk, fontos, hogy a hadviselés érdekében ezek mielőbb or-vosoltassanak.

A Wolfner-gyári munkabérek dolgában csupán annak megállapítására szorítkozunk, hogy 41 munkásnak bármikor bemutatható 122 darab 120 hétre és 4 és fél napra szóló fizetési borítékja szerint ezeknek a keresete 1768 ko-rona 85 fillérré rugott. Ebből 66 korona 86 fillért anyagvásárlásra fordítottak, ami végered-ményében 1707 korona 99 fillér tiszta keresetet jelent. Egy munkásra tehát hetenként átlag 14 korona 22 fillér kereset esik. A munkásonként és hetenként 96 filléres pótlékkal együtt ez olyan alacsony heti kereset, amely össze sem hason-lítható a más gyárakban alkalmazott napszá-mosok heti keresetével, akiknek átlag napi 3 korona napibérük van, míg egy szorgalma-san dolgozó cipésszisziparos a Wolfner-gyárban alig kereshet többet 2-2,50 koronánál. A gyár-vezetőség a szállított cikkeket 24 százalékos hadipótlékokat kap a hadvezetőségtől, amelyből csupán most, a Munkanéklüliség Elleni Küz-delem Egyesületének ankétja után, az ott tör-tént nyilvános felszólalások hatása alatt emelte 10 százalékkal az egységárakat.

A munkabérek szabályozásán kívül szük-ségesnek tartjuk, hogy ebben a hadiföltsze-relési cikket gyártó üzemből a munkaidő, amely napi 10 órában, szabászatban pedig

12 órában van megállapítva, megrövidíttes-sék legalább napi 9 órára, emellett a rendki-vül alacsony egységárak fölemeltessenek.

Együttal kérjük Nagyméltóságodat, hogy a gyárban divó durva bánásmód megszünte-tése érdekében is tegye meg a szükséges lé-péseket, egyúttal vizsgálta meg az egész-ségügyi viszonyokat illetékes orvosiparfel-ügyelővel.

A bőripari munkások ugyancsak a Wolf-ner-gyár ellen emelik föl szavukat.

Tudvalevő dolog, hogy a monarchia bőr-gyárosai egy közös kartellben egyesültek s egységesen szabták meg a bőr eladási árát. Mindazonáltal a magyarországi hadfölsze-relési gyárakban dolgozó bőrmunkások, főként a fentvezetett gyárban silányabb munkabé-rek ellenében kénytelenek dolgozni. Erre vo-natkozóan a következő adatokkal szolgálunk: Ausztriában fizetnek a

kartellben levő gyárak munkabért

	Napi 9 1/2 óra mellett	Napi 10 óra mellett
Meszes munka serolás	32	26-28
Meszes munka szinelés	30	24-25
Zurichtszoba tábl. mun.	28-30	24
Blanshirozó és 8ufoló	32-40	26-28
Segéd munk. hetibére	24-28	18-22
Tulórai munkaidő után	25%	

Darabszám munka tul-órában végzendő, te-hát 25% pótlékokat kap A munkabérek a há-boru folytán 10%-kal javították

A munkások helyzetét súlyosbitja a gyár-ban meghonosított csoport-darabszám-rend-szer, amely sok visszaélésre szolgáltat alkal-mat. A munkavezető osztályonként elvállalja a munkát, a munkásokal heti 80-90 órai munkában dolgoztatja. A munkások tulóra-zásért nem kapnak pótlékokat, mivel állítólag darabszámra megy a munka. Szombaton az irodában a munkavezetők csoportonként ve-szik föl a fizetésüket s a gyárhoz közel eső koremszékben számolják el a munkásokkal, azonban csak helibér alapján. Ha a mun-kások panasszal járulnak a főlebbvalók elé, nem egy esetben kurtavas és lezárás volt a felelet.

Ezt a rendszert a külföldi szociálpolitikai törvényozás már évtizedekkel ezelőtt súlyos büntetés terhe alatt eltiltotta. Jogos az a ki-vánságunk, hogy ez a garázdálkodás nálunk is megszüntessék.

A szociáldemokrata párt fölterjesztése így végződik:

A hadfölszerelési cikkek fontossága szük-ségesé teszi tehát, hogy a hadvezetés sür-gősen igyekezzék rendezni javaslatunk alap-ján a Wolfner-gyári tarthatatlan állapotokat.

Ha érdeklí az olvasót, szívesen szolgálha-tok adatokkal, milyen hatása volt a fölterjesztésnek.

1917 január 21-én a cipőmunkások szak-lapja elpanaszolja, hogy a Wolfner-gyár a férfimunkásoknak egy napra 6 korona 64 fillért, a munkásoknak pedig 4 korona 73 fillért fizet. Nem én, az idézett lap kérdezi: Hát megélhet ma egy munkás 6 korona 64 fillérből, illetve 4 korona 73 fillérből; lehet-e a mai élelmiszere-árak mellett ilyen összegből úgy táplálkozni, hogy a gyárban a munkás a reá várakozó ne-héz feladatot teljesíthesse? A válasz még a gyár részéről is csak „nem” lehet!

De van itt még más adat is: Egy másik szaklap 1918 III/15-én azt állítja, hogy a Wolf-ner-gyári munkás keresete a legkisebb a bőripar-ban. Ezért a Wolfner-gyár munkásai 30%-os drágasági pótlékokat kértek a Panaszbizottságtól. A Panaszbizottság előbb egyezkedésre szólította fel a céget, s mikor a bakkanccszállító erről hallani sem akart, kötelezte a gyárat, hogy 1917 december 4-ig visszamenőleg 10-20-50 százalékos drágasági pótlékokat fizessen munká-sainak.

Ilyenek ma is a munkásviszonyok a sok-

száz milliót kereső hadi multimilliomos Bakkanccszállító gyárában, úgy hogy önkénte-lenül fölvetődik a kérdés, miért kap a gyár szociális pótlékokat, mit csinálnak hadinyeresé-gükkkel Wolfnerék?!

A felelet éppen olyan kézenfekvő, mint a kérdés: nagyon nagy összeget ajándékoznak jótékony célra. Igaz! Wolfnerék nagyon jó-tékonyak! Minden háborus gyűjtést ők kezde-nek, Az Est minden gyűjtésén ők szerepelnek a legnagyobb összeggel. A feldult kárpáti há-zak felépítésére, az erdélyi menekültek megse-gítésére, a vak katonák ellátására sok százezer koronát adtak és mindenki emlékezik még Az Est hírére, mely bejelentette, hogy Wolfnerék huszezer szegény gyereknek adtak cipőt. A jó-tékonyaságnak ez a gyakorlása nagyon szép és dicséretes, de távolról sem mentesíti a Bak-kanccszállítót hadinyereségének revíziója alól. Az ő háborus millióit is ellenőrizni kell és az ugynevezett polgári nyereségen felüli összeget vissza veszi és talán éppen munkásjóléti cé-lokra fogja fordítani az állam.

De Wolfnerék jótékonyaságához lenne még egy szavam. A háboru elején a gyár elhatá-rozta, hogy munkásai érdekében egy százalékos visszatartást a fizetésekből és az így begyűlt pénz-zel a hadbavonult munkások családját segíti. Ez az egy százalékos 1914 augusztus 8-tól 1917 március 24-ig 307.742 korona 43 fillérré szapo-rodott. Ebből, a munkások béréből levont pénz-ből a gyár — saját kimutatása szerint — a következő jótékonyaságot gyakorolta:

Hadbavonultak visszamaradottainak	219.075 K	32 fill.
Vak katonáknak	10.000	..
Ujpesti vakokat gyámolító egyesületnek	1500	..
Erdélyi menekülteknek	5000	..
Katonáknak, mülábra	2000	..
Hadbavonultak gyermekeinek cipőre	6966	..
iskolakönyvekre	857	99 ..
Hadbavonultak családja ka-rácsonyára	500	..
Hadbavonultak családjának fára és szénre	1742	40 ..
Hadbavonultaknak	2000	..
Ujpesti szegény gyermekek tandijára	2800	..
Ujpesti hadikórházaknak	4883	60 ..
Polgári segítő bizottságnak	6995	85 ..
Ujpestre menekülteknek	4016	33 ..
Ujpesti patronage egyesületnek	2000	..
Ujpesti mentőknek	4000	..
Segélykönyvekért	282	50 ..

Összesen: 281.872 K 49 fill.

Wolfneréknek ez a különös jótékonyko-dása sehogysem tetszett a munkásoknak, akik nem tudtak helyeselni annak, hogy az ő fillé-reikből ajándékozzon a milliomos bakancs-ki-raly az ujpesti jótékony intézményeknek és ezért elszámolást követeltek filléreikről a gyár-tól és a megmaradt pár ezer koronát most már ők kezelik.

Wolfnerék portréja tökéletes: az ideveti-tett képen mindenki megismerheti a nagy-tökés hadiszállító speciálisan magyar típusát: pénzeszsákját a háboru minden napja jobban-jobban dagasztja, viszont a vagyonát össze-kaparázó munkássereg mindegyre tönkremegy. A hangos szóvirággal hirdett demokratikus népuralom hajnalán így távolodik el — test-ben-léleken — egymástól a gyáros és mun-kásai: hangyaszorgalommal, titokzatos csend-ben épül az egekbe ugró épület, melynek or-mára biztosan rákerül a magyarázó tábla:

EGY MILLIARD
A VILÁGHÁBORUBAN EMELTÉK
GAZDAG WOLFNERÉK
SZEGÉNY MUNKÁSAI

Kozma Nándor.

CACO AFTALIONT, a spanyol származású hadimilliomos tőzsért, akinek történetét a

Virradat legutolsó számainak egyikében irtam meg, az elmúlt héten beidézték a főkapitányságra, ahol Székely Vladimir rendőrtanácsos, az idegen állampolgárokat nyilvántartó rendőri hivatal vezetője, megkérdezte tőle: miből él és miért él Budapesten? A tőzsér kihallgatásánál az adóhivatal képviselője is jelen volt és a hadimilliomos spanyolra a helyszínen 2000 korona adót rótt ki.

Lássuk csak mi történt?

A rendőrség magáévá tette a *Virradat* akcióját, — legalább azt hiszem, a *Virradatban* megjelent cikkem alapján indult eljárás Aftalion ellen, — de a végső elintézés közben hibás vágányra szaladt.

A *Virradat* azért írja a hadimilliomosok vagyonának történetét, hogy a cikksorozat adataival megkönnyítsük a hadinyereségek előbbutóbb elmaradhatatlan revízióját és a háboruban fölhalmozott óriási vagyonok egy részének állami birtokbavételét. A nemes cél érdekében irt cikkeknek az egész magyar polgári társadalom tapsol, a rendőrség pedig példát statuál, az adóhivatal is akcióba lép, — sajnos, nem úgy, ahogy a *Virradat* és a hadimilliók gárázda uralmára ráunt magyar társadalom remélte: revízió, vagyonhányad birtokbavétele helyett nevetséges 2000 korona hadinyereség-adót róttak ki a spanyol származású Aftalion (Caco) Jakabra.

Nem tudom: csalódtunk, vagy talán csak kószoló a kétezer korona? (k. n.)